

M. Vilks

30. aprīlī beļģieši viencēlienu ko-
kurs, kas, bez šaubām, dos ne-
mums vērtīgu viencēlienu. Gandrīz vi-
drāmaturģi, kā jaunie, tā vecie, pa-
reiz strādā pie jaunām vai rakšēliem
lugu, no kurām daļa tiks pabeig-
tuvākos mēnešos. Mākslas lietu pa-
valdei, Valsts izdevniecībai un Raks-
nieku savienībai jau laikus vajadzē-
rūpēties par to, lai reizi par visu
reizēm nokārtotu lugu iespiešanas ja-
tājumu, lai diendienā audzinātu teā-
ra kritiķu kadrus, celtu to teoretiskā
zināšanas un meistariību. Tikai atm-
ot birokratisko nevērtību un bezrūp-
ību un ar visu sirdi degot līdz mūs-
drāmaturģijas likteņiem, mēs spēsi-
mānāki latviešu padomju drāmaturģija
jaunu uzplaukumu.

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

TESTUDE OPERU «MAIJA NAKTS»

Sakarā ar dīdā krievu klasiķa N. Gogoļa nāves 100 gadu atceri Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātra kolektīvs nolēma iestudēt N. Rimska-Korsakova operu «Maija nakts», kuras librets, kā zināms, veidots pēc Gogoļa stāsta «Maija nakts vai slikone» motīviem. Mākslinieki uzstāda inscenējumam iepriekšējos priekšdarbus un stāstus pie operas «Maija nakts» vokālo daļu partiju iestudēšanas. Tagad šis darbs jau pabeigts, tiklīdz, ka soliisti nodod iestudētās partijas diriģentam L. Hudoļevam un režisorai V. Volkovai. Sonedē sāksies skatuves mēģinājumi.

«Maija nakts» jauninscenējumā piedalās Latvijas PSR Nopelniem bagātie mākslinieki, Stalīna premijas laureāti A. Ludiņa (Hanna) un A. Daškova (sādas vecāka), O. Petrovskis un A. Vanags (Levko), P. Aboikals un A. Jēkabsons (vīn- deļis) un citi solisti. Skatuves ietērpu darinās pēc Latvijas PSR Valsts operas un baleta teātra galvenā gleznotāja Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka, Stalīna premijas laureāta A. Lapiņa metiem. Kora partijas iestudē teātra galvenais kormestars Latvijas PSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks, Stalīna premijas laureāts R. Vānags, bet dejas iestudē baleta solisti A. Molisevs. Pirmizrāde paredzēta jūnija sākumā.

TUKUMA RAJONA KORA KONCERTS

Viens no Tukuma rajona aktīvākajiem pašdarbības ansambļiem ir rajona kultūras nama jauktais koris, kas sava diriģenta Ervina Kupča vadībā šīs dienas sniedza gadskārtējo patstāvīgo koncertu. Daudzpusīgā programma, kurā blakus padomju autoriem un tautas dziesmām pārstāvēti arī klasiku darbi, bija rūpīgi iestudēti. Koristu vidū izauzti vairāki apdavināti solisti, kas veiksmīgi kuplīnāja mākslinieciski vērtīgo sarīkojumu.

Ar jauno programmu Tukuma rajona kultūras nama jauktais koris tuvākajās dienās apciemos Engures, Rievas un Slampes darbaļaudis, sniedzot ierosmi vēl intensīvākam mākslinieciskās pašdarbības kāpinājumam Tukuma rajonā.

V. KRAMPES RADOŠĀ DARBA VAKARS

Šīs dienas Mākslas darbinieku namā notika republikas Nopelniem bagātās mākslinieces, Stalīna premijas laureātes Veras Krampes radošā darba vakars. Pēc M. Sluckova ievadvārdiem, māksliniece sniedza plašu koncertprogrammu, kurā dziedāja Čaikovska, Meisera, Verdi operas un Čaikovska, A. Kalnīņa, E. Dārzņa, Jēk. Mediņa, N. Zolotonosa, P. Licitas, Z. Levinas dziesmas un romances. Plašajā programā V. Krampe sevi parādīja kā talantīgu komponisti un kā tīkamu izpildītāju ne tikai viņai tuvajā operu repertuārā, bet demonstrēja arī ļoti nopietnu pieeju kamerdziedāšanas žanram. Māksliniece izpelnījās ļoti sirsnīgu atsaucību. Klavierpavadijumu spēlēja S. Rafailoviča.

CIRKA VIESIZRĀDES ALSUNGĀ

Marta otrā pusē Alsungas strādnieku ciematā viesojās Valsts Rīgas cirka ceļojošā trupa. Alsungas kultūras namā, noskatīties cirka mākslinieku priekšnesumus, bija ieradusies vairāk nekā 500 Alsungas strādnieku ciemata iedzīvotāji un apkārtnes lauksaimniecības arteļu kolchozieki. Priekšnesumus skatītāji uzņēma ļoti atsaucīgi un aicināja viesizrādes jo bieži atkārtot.

PADOMJU LATVIJAS MĀKSLINIEKA PANAKUMI LEŅINGRADĀ

Ar Leņina ordeni apbalvotāji Leņina Gradas Mazajā operas teātrī šīs dienas viesojās Latvijas PSR Valsts filharmonijas solisti Nopelniem bagātie mākslinieki Leonīds Zachodņiks, 28. martā viņš dziedāja hercoga ariju Dž. Verdi operā «Rigoletto».

Padomju Latvijas dziedātāja sniegumu atzinīgi novērtējuši klausītāji un Leņingradas prese.

DZEJA CIŅĀ PAR MIERU UN KOMUNISMU

Nesen lasījām laikrakstos, ka dzejnieka Nikolaja Tichonova vadītā Padomju Savienības kultūras darbinieku delegācija izlidojusi no Deli uz Maskavu. Laikam gan ziņu par to, ka viņa dzejoļu cikls «Divas straumes» un «Otrā Vispasaules miera kongresā» izpelnījušies Dzimtenes augstāko atzīni — pirmās pakāpes Stalīna premiju — dzejnieks saņēma ceļā.

N. Tichonovs — trīskārtējs Stalīna premijas laureāts — ir ne tikai viens no visievērojamākajiem un vecākajiem krievu padomju dzejas meistariem, bet arī viens no visaktīvākajiem miera cīnītājiem. Miera aizstāvēšanas padomju kmtējas priekšsēdētājs.

Kopš pirmajām Oktobra revolūcijas dienām Tichonovs ir aktīvo revolūcijas cīnītāju rindās. Pats būdams karavīrs-huzars, kas uz zirga muguras šķērsojis visu Baltiju, kas stājies pretī Jūdēnča bandām, kad tās uzmācās Leņingradā, pats būdams atkal karavīrs, kad Hitlera ordas bloķēja varoņo Leņingradu — Tichonovs iepazīs un pārdzīvējis visā skaudrumā cīņu smagumu un uzvaras liksmi. Tā atspoguļojas gan pirmajos dzejoļos, ko viņš sāka publicēt ap 1922. gadu, gan īpaši dzejoļumā «Kirovs ar mums», par ko 1942. gadā dzejnieks pirmo reizi saņēma Stalīna premiju.

Lielais Tēvijas karš beidzās ar padomju tautu spožu uzvaru. Mierīgā darbā plaukst padomju tautu dzīve — krāšņa sasniegumos un iecerēs. Dzīves, dziļi izjustos, aizgrābjušos dzejas tēlos Tichonovs parādīja mums vienu no skaistākajiem Dzimtenes novadiem — Gruziju. Par šo dzeju ciklu — «Gruzijas vasara» (1946.) dzejnieks otrreiz saņēma augsto balvu — Stalīna premiju.

Tas, kas pausts pirmajā Tichonova izcila dzeju grāmatā «Kirovs ar mums» — varoņīgā padomju tautas cīņa — un arī tas, kas elpo un teliksimo sirds Gruzijas vasaras dzejoļos — padomju ļaužu mierīgā darba krāšņums — it kā apvienoti abos dzeju ciklos, kas šogad izpelnījušies lielo atzīni. Tie ir dzejoļi, kas aicina darbaļaudis cīņā pret mierīgo tautu apspiedējiem — imperialistiem. Tie ir dzejoļi, kas aicina visas pasaules labās gribas cilvēkus pretoties Volsitrat, Sittijas, Kvīrinala un citu plesoņu mīdžiem, kuri tiecas izraisīt jaunu pasaules karu.

Galvenā tema abos jaunajos dzeju ciklos tāpēc ir — cīņa par mieru.

Pirmajā ciklā «Divas straumes» N. Tichonovs atklāj to šausmīgo postu, kādā angļu imperialisti un kapitalisma žņaugi iegrūduši kolonitālas un puskolonitālas tautas — Pakistānas un Afganistānas darbaļaudis. Ar pavisam konkrētiem notikumiem, ar atsevišķu cilvēku tēlēm, ar lietu, pilsētu un pat ar dabas aprakstiem dzejnieks visā spilgtumā parādā dzīves istenību. Šī lielā māksla — dzeja izvēloties šķietami gluži parastu vielu, kādu mazu epizodi no dzīves, un ar tās palīdzību, ar tēlu un domu apkopojumu ap šo epizodi, ar silto autoru jūtu līdzdalību novest lasītāju līdz spilgtai atziņai, līdz skaidram, neizmirstamam secinājumam, atklāj Tichonova dzejnieka talanta apbrīnojamo ledarības spēku.

Lūk, dzejnieks tēlo Lachoras strādnieka istabu. Sienas — kails, izbīzīis māls, grīda — bedrains klons, griestu vietā mazs zilās debess aplis, gūla — uz drupeniem salmiem, kaktos zīrnēku tīmekļi. Un tomēr šai telpā ir arī cerība — Stalīna portrets!

Dzejoļi «Bagāiniks» smaragdzaļa plūst upe, krastā aiz sētas augļu pie-

briedis dārzs, krāšņa te daba visapkārt, auglīga, bagāta. Bet upmalā sēž vecs sāgibs. Vai aizsnaudies? ... Atveldzē ūdenī liesās kājas? Nē. Viņš jau miris — aiz bada!

Dzejoļi «Cīņā» (maitu ērgļi) visā tirdzīgā raibumā paveras galvaspilsētas Karači osta. Strādnieks nes kuģi kokvilnas ķīpu. Krāns to pacel, un tad — tās kritiens sadragā strādnieku. Angļu tirgonis pavēl izmest līķi aiz sētas. Mirušo spļosa hienas, aizņēs šie meļnie cīņi. Jā, cīņi ir sānī-tari ... Strādnieku dusmas reiz izsvīdīs pašus šos kolonizatorus — cī-ļiem!

Un bargas briest tautu dusmas vergturu zemēs. Dzejoļi «Mitiņš uz laukiem» vienkāršs Bunira zemnieks stāsta: «Ieviešas mums te tāds paradums — ja valrs nav zemes, kur sēt, tad izaram kapus. Stingri uzsauca mirušiem: «Sargieties, pāri nāk arkis!» Ko gan mums darīt, kad zemes kļūst mazāk un mazāk, kad visu tautu varmākas grūž kapa tumsā? Es zinu: mums lemesis jāasina, lai varētu visi reiz uzsaukt: Sargieties! Tautas lemesis nāk izart šo tumsu un jūs — mirušās dvēseles.

Sveļošas, skaudra nemiera domas ved dzejnieku cauri postā grimošo tautu dzīvei. Dzejodams par nakts bagūmu Duabas pilsētā (Afganistānā), Tichonovs raksturo savu miera cīnītāja ceļu:

Много в жизни я отдавал
И тревоги и забот
И опять иду по следу
Что к покою не ведет.

Вновь с холодного рассвета
Путь без отдыха вест,
Зная мира, зная света,
Коммунизма пронести.

Vistiešāk un skaudrāk miera tema atklājas Tichonova dzeju ciklā «Otrā Vispasaules miera kongresā». Te visas pasaules godīgo cilvēku ciešā apņēmība — salauzt reskelijas kara draudus — ietverta tik konkrētos un spilgtos tēlos, izskan ar tādu domu un jūtu spēku, ka dzeja kļūst par karogu, kas sola uzvaru.

«Karogs» — tieši tāds ir kāda dzejoļa virsraksts. Pie padomju delegācijas gaida Varšavā nāc ķīnieši, indieši, Kalē dokers, arī nēģeris. Un kad amerikāņu reakcionāro aviū skribents nīknumā norā nēģeri, tas atbild: Kaut brīdi gribas pasēdēt pie šī galda, jo uz tā ir — Padomju Savienības karogs!

Barga apsūdzība pelnas kārajiem cilvēku iznīcināšanas aļcējiem ir dzejoļis par amerikāņu ģimeni. Tēvs, atnācis no darba, stāsta par nākamā kara šausmām: — Līdmešinas no debesīm nometis atombumbas, lielgabalu lodes no debesīm kaisīs indes un bakterijas ... Tad meitene pieglaūžas mātē un aicina braukt prom uz turieni, kur tādu debesu nav.

Un kā lozungs, kā pavēle, kā sirds aicinājums visiem, kam ir goda prāts, skan dzejnieka kvēlās rindas:

Все будущее в образе ребенка.
Стоит и просит защитить его...

Lūk, mierīgās plauksmes vārdā, cēlāko cilvēka jūtu vārdā, naidā pret kara kurinātājiem notiek kongresa delegātu līdzdalības un apbrīnas izpausme, ar kādu tie sumina agresoru mīdītās Korejas zemes pārstāvi Pak Den Aju. Šis dzejoļi, tāpat dzejoļi «Runā Go Mā-zo» Tichonova dzejas spēks atklājas tādā spilgtumā, tādā tēlu un emociju spriegumā, ka nav vairs atdalāms pants no panta, rinda no rindas, vārds no vārda — viss, pat

atsevišķas skaņas, izsaučieni sakļaujas vienotā veselā idejas atklāsmē. Domāju, ka īpaši mums, latviešu, padomju dzejniekiem, sevišķi derīgi iedziļināties, izprast un mācīties Tichonova meistariību, jo mums bieži vien dzejas fraze abstrakta, dzejoļi daudz nesaderīgu motīvu, tam trūkst sprieguma, trūkst mērķtiecības. Tāpat bieži vien mums pietrūkst mākas un pat drosmes, izejot no šķietami sika notikuma, atklāt tajā dziļi nozīmīgu dzīves patiesību.

Tichonovs ar savu dzeju, īpaši ar abiem šogad godalgotajiem cikliem, pierāda, cik ideju bagāta, cik virzoša, dziļi patiesa un iedarbīga dzeja var rasties arī tad, ja dzejnieks nem vīļu no viskldienīškākajiem notikumiem gan dzīvē, gan arī dabā.

Kādā dzejoļi «Kļejotāji patani» (no Pakistānas cikla) Tichonovs ilgi un sīki tēlo šīs drosmīgās staļģultautas karavānu — visu to raibo burzmu, kas redzama viņu pārgājienos, kā tur —

Меж куп, привязанных к доске,
Перых на ишаке гарцует,
И нес на том же ишаке
Хранит и в се себе не дует...

Tur tēloti gan patanu raibie, spilgtie tēpi, gan dusmīga vecene, kas jā uz vērsa, gan pērtīkītis zaļā kamzoli, gan kastrolī, bļodas, pakļāji, gan sieviešu smiekli, dejas, gan ugunsgrūku blāzmas. Tas ir pagars dzejoļis — apraksts. Un tikai pašās beigās dzejnieks, iepazīstinājis ar visu raibo patanu dzīves istenību, var atklāt galveno: nav viņiem iespējams labāk dzīvot tānīs kapitalisma apstākļos, kādi ir Pakistānā. Tas viņu lielais posts. Bet kas notiktu, ja dzejnieks katrā pantā pieņemtu šo postu? Mēs nelepazītos ar kļejotājiem, un viņu posta sūrms dzejoļi zaudētu to asumu, kādu atklāj kadence.

Dzejoļa nobeigums — dzejoļa kadences spēks — sevišķi spilgti vērojams šīs Tichonova ciklos. Piemēram, dzejoļi «Svētais cilvēks» Tichonovs pantu pēc panta tēlo kādu netīru veci, kas augdien un pat nakti sēž pie tās viesnīcas durvīm, kurā dzīvo padomju delegāti. Viņš izskatās liess, vārgs, viņš ir vienās skrandās, viņa acis kā lūdzējam žēli lūkojas debesīs, viņa lūpas čukst kādus vārdus. Un kad atkal reiz iznāk dzejnieks un ierauga šo nelaimīgo veci, viņš jautā savam pavadoņam: Kas gan tas nelaimīgais ir? Pavadoņis atbild (pēdējā rindā): — Tas ir Gestapols!

Tichonova dzeja ir pilna dzirkstošas atļautas, žanra gleznu, konkrētas vietas piesātinātā, tā atklāj ideju ar sevišķi spriegli risinošu spēku. Un ir daudz gluži intīmu motīvu, ir daudz dabas lirikas — kā «Inda», «Vērsēns», «Zebu», «Putni», «Sapnis», «Draugam», «Tanga» u. c., kas, kaut gan īsi (3—12 rindā), nebūt nav mazāk idejiski un aktuāli. To uzskatāmi apliecina lakoniski uzrakstītais skaistais intīmais dzejoļis

Ночной Лахор в покое
И в мой, наверно, сон
Ворвется пестрый, броский
Его водоворот...

Ведь надо же такое?
Приснился мне балкон,
На нем растет береза,
В Москве она растет.

Dziļi idejiskā, padomju patriotisma, tautu brīvības un miera centienu apgarotā, rosinošā un reizē emocionālas konkrētas tēlainības piesātinātā Tichonova dzeja ir socialistiskā realisma lirikas paraugs.

Jānis Plaudis

Bethovena skaņdarbu koncerts

Pasākumi, kuri mūsu socialistiskajā Dzimtenē noris sakarā ar Sopena, Bacha, V. Igo, Bethovena un Leonarda da Vinči piemīnu, spilgti liecina, cik dziļi padomju cilvēki izprot klasisko mantojumu. Tānī pašā laikā, kad Rietumēropā amerikāņu baņķieriem padevīgie radioraidītāji īpašnieki «uzjautrina» klausītājus ar fokstrotu, kurā kāda no kārtējam divdesmitā gadsimta skaļstļu konkursa laureātiem mēģinā balsi dzied, ka viņa būtu gatava visu Bacha un Bethovena mākslu izmainīt pret vienu labu «svingu», tānī pašā laikā, kad ASV reakcionārie muzikāli producē savus jaunākos «grāvējus» — par tango un rumbām pārtaisītais izcilāko muzikas klasiku melodijas, padomju ļaudis klasikas dārgumu krātuves gūst jaunus spēkus komunisma celtniecībā.

Arī Bethovena mākslu, ko spārnorojušas viņa laikmeta progresīvās idejas, padomju klausītāji uztver kā mūsdienu mākslas dzīves neatņemamu sastāvdaļu. Bethovena ģenialajā muzikā izteiktās brīvības, brālības un vienlīdzības idejas dziļi savilpo ikvienu klausītāju. Līdz šim Rīgā jau notikuši vairāki Bethovena piemīpai veltīti koncerti, starp kuriem pagaidām pēdējais un grandiozākais ir Latvijas PSR Valsts filharmonijas rīkotais kārtējais simfoniskais koncerts 1. aprīlī.

LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka Leonida Vignera vadībā LPSR Radiokomitejas simfoniskais orķestris, sadarībā ar apvienoto Valsts un Radiokomitejas kori, kā arī Operas un baleta teātra solistiem (LPSR Nopelniem bagātā skatuves mākslinieci, Stalīna premijas laureāti A. Ludiņu, A. Klīnku, O. Petrovski un H. Ozoliņu) atskanēja Bethovena IX un V simfoniju.

V simfonijas iecerē Bethovens ietvēris stāstu par cilvēka cīņu pret launo. Skarbais molijs, kas ieskanas simfonijas sākumā un atkārtojas arī citās daļās, algādina dzīves jauno spēku neplelīdzamo bardzību. Bet, jau sākot ar pirmo daļu, autors uzdrosinās saslieties pret šo bargo, uzmācīgo spēku, tēlo, raksturo, ka drosmīgās cīņās salaužama tā pretestība. Izcīnītā uzvara apdziedāta gaviļu pilnīgā simfonijas finalā, kura daudzkārt dzirdētās melodijas ikvienā atskanējuma no jauna valdzina klausītājus, izraisot visdziļākos pārdzīvojumus.

V simfonijas satura līniju turpina arī Bethovena IX simfonija — viena no pasaules simfoniskās muzikas augstākajām virsotnēm. Komponists šai darbā it kā meklē atbildi jautājumam par cilvēka laimi. Dziļu filozofisku pārdomu rezultātā Bethovens nonāk pie atziņas, ka brīvība un brālība ir īstas cilvēcegas laimes pamats. Lai konkrētāk izsacītu šo domu, Bethovens ļauj parasto simfonijas formu, pirmo reizi simfoniskās muzikas vēsturē apvienojot orķestri ar kora un solistu balsīm (Sillera oda «Priekam»).

Raksturīgi, ka abas šīs kompozīcijas izaukušas no tautas muzikas elementiem. Blakus vācu tautas melodiju intonācijām šē sakļaušamas arī tā laika revolucionārām dziesmām tuvas tēmas. Saites ar folkloru ir viens no priekšnoteikumiem Bethovena mākslas tautiskumam. Taču šo faktu līdz pat šai dienai ignorē buržuāziskā muzikas zinātne, kas arī Bethovenu grib pārvērst par kosmopolītu, noliedzot, ka viņa ģenialitātes simfonijas atspoguļojas vienkāršās tautas progresīvie centieni.

Atzinīgi jānovērtē diriģenta L. Vignera rūpīgais darbs. Atbildīgā koncerta kvalitāte visumā jāuzskata par vienu no mūsu mākslinieku augstākajiem sasniegumiem šnī sezonā. Savas grūtas partijas intonācijas un ritma zīnā precīzi veica arī solisti, kaut gan muzikālo ansambli varēja vēlēties vēl saliedētāku (jāpiezīmē, ka Bethovena IX simfonijas vokālais kvartets pilnībā būtu veicams tikai tādiem dziedātājiem, kas ilgāku laiku sadarbojušies vienā un tānī pašā sastāvā, dziedot arī citu autoru vokālos kvartetos). Tīrskanīgs un muzikāli sagatavots bija kora dziedājums (diriģenti LPSR Nopelniem bagātie mākslas darbinieki J. Ozoliņš un T. Kalniņš), lai gan šē vēl daudz lielāku iespaidu būtu devusi precīzāka, skaidrāka dikcija.

Šķiet, ka viens no veiksmīgi realizētajā koncerta galvenajiem panākumu avotiem bija normalizētais simfoniskā orķestra sastāvs. LPSR Radiokomitejas mākslinieciskajā vadībā būtu rūpīgi jāpārdomā, vai šādu sastāvu nav iespējams pārvērst par stabilu vienību, jo līdz ar mūsu republikas izcilāko simfoniskā orķestra dalībnieku (to sevišķi stīgu grupas) skaita palielināšanu būs radīts svarīgs priekšnoteikums Rīgas muzikas dzīves mākslinieciskā līmeņa talakajam kāpinājumam.

O. Grāvitis

Žurnala „Voprosi jazikoznanija“ („Valodniecības jautājumi“) pirmais numurs

Iznācis PSRS Zinātņu akadēmijas Valodniecības Instituta izdodamā žurnāla «Voprosi jazikoznanija» pirmais numurs.

Žurnals sprauz sev par uzdevumu izstrādāt padomju valodniecības aktuālas problēmas, apgalstot PSRS un ārvalstu tautu valodu attīstību, kā arī sniegt zinātniski metodoloģisku palīdzību valodniecības disciplīnu mācību spēkiem.

Pirmo numuru ievada liels redakcijas raksts «Padomju valodniecības uzdevumi J. V. Stalīna darbu gaismā» un žurnāls «Voprosi jazikoznanija». Tajā raksturots padomju valodniecības pašreizējais stāvoklis un nosprausti galvenie uzdevumi, kas risināmi valodas teorijā un vēsturē, valodu salīdz-

noši vēsturiskās pētniecības laukā, valodas kulturā, to PSRS tautu valodu celtniecībā, kurām tīkai neszen izvelodta sava rakstu valoda, u. c.

Valodu attīstības un to salīdzinoši vēsturiskās pētniecības vispārējiem jautājumiem veltīts B. Gornunga, V. Levina un V. Sidorova kolektīvais raksts «Valodu salīmju izvelodšanās un attīstības problema». Par valodu attīstības ceļiem stāsta T. Saradzemidres raksts «Valodu diferencēšanās un integrācijas procesi J. V. Stalīna mācības gaismā».

Akademiķa V. Sismareva raksts «Dienvidaustrumu Eiropas romāņu valodas un Moldāvijas PSR nacionālā valoda», kā arī recenzija par krājumu «Moldāviešu valodas jautājumi

J. V. Stalīna darbu gaismā» veltīti jautājumiem, kas saistīti ar moldāviešu valodas pētīšanu, kurā Marra plekritēji pieļāvuši ne mazums kļūdu.

A. Cikobavas, N. Pospelova un N. Konrada rakstos apspriests svarīgais jautājums par valodnieku kadru sagatavošanu. Kritikas un bibliogrāfijas nodājā ievietota akademiķa V. Vinogradova recenzija par akademiķa I. Meščagļnova grāmatu «Teikuma locekļi un vārdu šķiras», kas nodarījuši lielu ļaunumu, propagandējot Marra antzināt nīskos uzskatus gramatikas laukā.

Plaša un daudzveidīgā informācija, kas publicēta žurnālā, ziņo par dažādu valodniecības tēstāžu darbu.

Aleksandrs Ivanovičs Hercens

Prof. M. SAC-ANINS

Pagājis simts četrdesmit gadu kopš Aleksandra Ivanoviča Hercena dzimšanas (6. IV. 1812.—21. I 1870.). Sajā laikā posmā spīgti atklājusies viņa pasaulvēsturiskā nozīme sabiedriskās domas un kultūras attīstībā. Viņam bija liela loma, sagatavojot augsni leņinisma uzvarai Krievijā, kā arī vispasaules cīņā par socialismu.

Hercena personība, viņa savdabīgais talants un daudzpusīgā jaunrade jau devīnpadsmitā gadsimta otrā pusē liecināja, ka krievu tauta iet šo cīņu avangardā. To, par ko vairāk nekā pirms gadsimta kāslīgi sapņoja A. Hercens, padarīja par īstenību revolūcijas ģenijl V. I. Leņins un J. V. Staļins. Divdesmitais gadsimts visā pilnībā piepildīja Hercena paredzējumu par Krievijas darbjaugu uzdevumiem divu pasaulu cīņā.

Tāpēc A. Hercena darbiem ir ne tikvien vēsturiski izglītojoša, bet arī aktuāla politiska nozīme. Viņa literārajā jaunradē raksturīga ir politikas, filozofijas un estētikas ražena apvienošana.

Viņš izprata un attīstīja tālāk progresīvo un humanistisko virzienu devīnpadsmitā gadsimta krievu literatūrā. Viņš parādīja jaunā gaismā krievu literatūras vēsturi no tā viedokļa, kā šī literatūra kalpo revolūcijai. Savā darbā «Par revolucionāro ideju attīstību Krievijā» (1851. g.) Hercens rakstīja: «Literatūra tautai, kurai nav politiskas brīvības, ir vienīgā tribīne, no kuras augstumiem tā var sadzirdēt savas saistuma kliezienus.»

Hercens konstatēja ciešas saites, kas vienoja dekabristus un Puškinu. Viņš uzskatīja, ka turpina to «patiesām revolucionāro krievu tradīciju, kas nāca no Pestļa un Muravjeva, kas leimirdzēja petraševiešos». Progresīvie krievu rakstnieki vienmēr kalpojuši revolūcijai. Tieši tāpēc krievu literatūras vēsture saskaņā ar Aleksandra Ivanoviča Hercena vārdiem ir «... val nu martiroloģija vai katorgas reģistrs». Ciešas saites ar tautas revolucionāro kustību noteica krievu kultūras progresīvo raksturu.

Kā kritiķis un literatūras zinātnieks Hercens vērtēja krievu rakstniekus atkarībā no ieguldījuma, ko viņi bija devuši revolūcijai.

Riljevs viņam ir «dzejnieks — pilsonis, dzejnieks — pareģis, kas sludina lielo cīņu». Beļinskis Hercens nosauc par «... istu jaunās Krievijas pārstāvi, patiesu revolucionāru mūsu literatūrā».

Hercena paša literārajā jaunradē nesaraucjami saistīti ar revolucionāro darbību. Viņa publicistika un beletristika, viņa zinātniskie darbi, viņa lieliskās vēstules un spožie pamfleti kalpoja revolūcijai.

Raksturojot krievu literatūru de-

vēpadsmitajā gadsimtā, A. Hercens 1854. gadā raksta: «Sacerot dziesmas, tā grāva; smeļoties, tā rakās zem pamatiem. Nomākta avīzē, tā atdzima universitātes katedrā; vajāta poemā, tā turpināja savu darbu dabas zinātnu kursā». Sos vārdus ar pilnīgām tiesībām var attiecināt uz paša Aleksandra Ivanoviča literāro darbību. Visā, kas nācis no viņa spalvas, izskan dedzīgi meklējumi pēc «jaunā cilvēka», cīnījās par labāku nākotni. Viņa darbos nesaraucjami saistīta ideja un emocija, doma un tēls, lirika un epika, īstenība un sapnis.

Hercena stila īpatnība ir darbu piesātināšana ar kontrastu dialektiku, ar pretrunu cīņu, ar sasprindzinātu dialogu starp rakstnieku («es») un lasītāju («tu»).

Hercens beletrists dedzīgi cīnās pret dzimtbūšanu un patvaldību. Savos romānos un stāstos: «Kas vainīgs?», «Zagata — zagle», «Doktors Krupovs» viņš šausa krievu tautas ciešanu un moku istos vainīniekus — dzimtbūšanas piekritējus Negrovus. «Zagatā zaglē» mēs redzam, kā apdāvināta māksliniece, izcils dabas dots talants, pāri saviem spēkiem cīnās pret dzimtbūšanu.

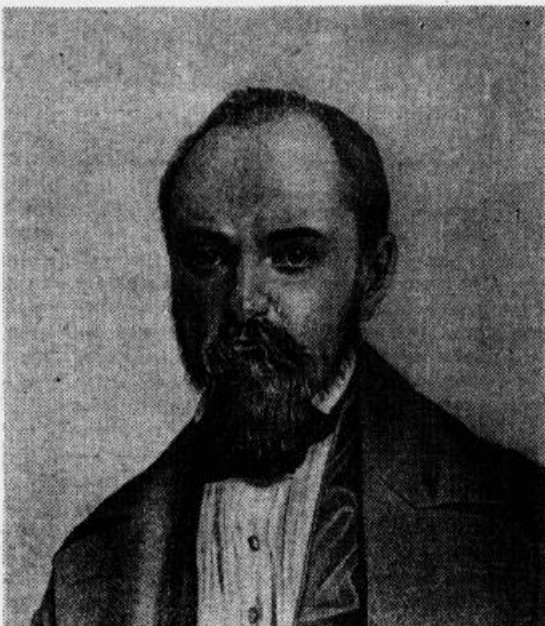
Augstāko izpaušmi Hercena literārajā darbā neatkārtotāmā savdabība ieguvusi viņa darbā «Bijušais un pārdomās». Aleksandrs Hercens bija cilvēks ar plašu apvāršni. Viņš tiecami pazina un mīlēja krievu tautu, viņam bija izdevība tuvu iepazīties arī ar citu tautu dzīvi. Visā šī ārkārtīgi bagātīgā dzīves pieredzē gūva savu idejisko un māksliniecisko iemiesojumu viņa darbā «Bijušais un pārdomās».

«Dzīvais un sirsnības apgarotais prāts», kā raksturojis Hercena talantu V. Beļinskis, kopā ar dedzīgu idejisku mērķtiecību un lielisku stilu padarīja Aleksandru Ivanoviču par novatoru mēnuaru žanrā visas pasaules literatūrā.

«Bijušais un pārdomās» nav atmiņas vai autobiogrāfija šā literārajā žanrā parastajā agrākajā izpratnē. Tas ir stāsts par pārdzīvoto, kura centrā atrodas autora personība, ko V. I. Leņins raksturojis kā «vienu no vislielākajiem sava laika cilvēkiem».

Revolucionārais demokrāts un sociālists apgaismotājs, zinātnieks domātājs un kaujinieks publicists, ass pamfletists un vērtīgs beletrists, — itin

visa Hercena daudzpusīgā darbība radusi atspoguļojumu viņa atmiņās «Bijušais un pārdomās». Šai epopejai bija ļoti liela ietekme uz literatūras tālāko attīstību.

Tā ir «dzīva vēsture», pagājis plašs atspoguļojums, kas kalpo nākotnei; tautas dzīves parādīšana zināmā laimētā caur prizmu, ko liekojis progresīvs cīnītājs par tautas masu augstākajiem ideāliem. Sajā ziņā raksturīgi ir tas, ka grāmatas «Bijušais un pārdomās» franču izdevumu autors laidis klajā ar šādu nosaukumu: «Krievu pasaule un revolūcija. Hercena memoriāls». Šis virsraksts atklāj galveno virzienu viņa dzīves ceļā un viņa centieni galveno mērķi. Autors individualitāte atmiņās «Bijušais un pārdomās» ir mezgla punkts, kurā koncentrējas laikmeta progresīvās gaidas, viņa tautas un visas cilvēces progresīvo slāņu centieni.

Visa Hercena — cilvēka, sabiedriskā darbinieka, filozofa un mākslinieka — daudzpusība radusi monolitu izpaušmi šajā grāmatā.

Hercena memoriāls aizrauj lasītāju ar darba cilvēku un plēsonīgo mantrāšu cīņas notēlojumu. Viņš apgaismoja «Bijušajā un pārdomās» muļnieku dzimnieciskās Krievijas drūmo

īstenību un vēstīja par uzvarošas revolūcijas kuvošanos. Stāstījuma reālie prototipi pacēlās līdz laikmeta tipisko tēlu līmenim. Vispirms un visvairāk tas attiecas uz pašu šīs dokumentālās epopejas autora tēlu. Viņa «domu cīņām» sprauts mērķis idejiski apjēgt dzīves plūdumu, zinātniski izprast bijušo un esošo to mērķtiecīgajā virzībā uz nākotni, «mutulošanās uz priekšu».

Pagājušā sasaukšanās ar nākošo un jaunā apliecināšanas patoss cīņā pret veco padara memoriālu «Bijušais un pārdomās» ne tikai par ļoti svarīgu tā laikmeta idejisku un māksliniecisku dokumentu, bet arī par nozīmīgu robežzīmi, nozīmīgu jaunu posmu memoriālu žanrā attīstībā visas pasaules literatūrā kā saturā, tā arī formas ziņā.

Hercens — autobiogrāfiskā žanra novators — tāpēc varēja pilnīgi pamatoti nosaukt savu darbu «Bijušais un pārdomās» par «vēstures atspoguļojumu cilvēkā». Hercena liriski episkais stāstījums paver mums vienu pēc otras spīgtas lappuses, kurās notēloti ne tikai paša autora, bet arī visu krievu tautas progresīvo slāņu idejiski politiskie ceļi meklējumi, tiecības uz socialismu.

Sajā ziņā «Bijušais un pārdomās» ir lieliska ilustrācija V. I. Leņina vārdiem: «Ap pusgadsimtu ilgi, apmēram no pagājušā gadsimta 40. un līdz 90. gadiem, progresīva doma Krievijā... kāri meklēja pareizu revolucionāru teoriju... Carisma uzspiestās emigrācijas dēļ revolucionārā Krievijā XIX gadsimta otrā pusē bija tik bagātā internacionālam sakariem, tai bija tik lieliska informācija par revolucionārās kustības vispasaules formām un teorijām kā nevienai citai zemei pasaulē» (V. I. Leņins, Raksti, 31. sēj., 9. lpp.).

A. Hercena darbam «Bijušais un pārdomās» bija dziļi nozīmīga loma krievu literatūras attīstībā. Ne jau velti L. Tolstojs uzskatīja, ka Hercens atrodas, ja ne augstāk, tad katrā ziņā vismaz uz vienas pakāpes ar krievu labākajiem rakstniekiem.

Kādu iespaidu atstājuši Hercena darbi uz krievu labākajiem ļaudīm, var spriest pēc N. Nekrasova vārdiem: «Es raudāju, lasot «Pēc negaisa», tas velniskīgi ķeras pie sirds». M. Gorkijs dibināti uzskatīja grāmatas «Bijušais un pārdomās» autoru par

«... visspilgtāko cilvēku četrdesmitajos un piecdesmitajos gados».

Padomju izcilais literatūras zinātnieks A. Jegolins nosaucis apcerējumu «Bijušais un pārdomās» par Krievijas un Eiropas dzīves māksliniecisku hroniku, bet autoru — par «krievu sabiedriskās domas un krievu kultūras pirmo vēsturnieku».

Pa jauno ceļu, ko izcirtis Hercens, virzījās padomju literatūras labāko meistaru — M. Gorkija, D. Furmanova, N. Ostrovska, F. Gladkova u. c. daiļrade. Padomju daiļliteratūras labākajos autobiogrāfiskajos darbos priekšplānā redzam darba tautu un tās avangardu. Šis avangards iegūst idejisku un māksliniecisku iemiesojumu pirmām kārtām stāstījuma autora tēlā.

Hercena kvēlā ticība krievu tautas radošajiem spēkiem dziļi atbalsojusies Oktobra lielā dziesminieka V. Majakovska dzejā. Šī divu dižo patriotu un revolucionāru sasaukšanās ir liecība tam, cik dziļi sakņojas krievu tautas un tās kultūras vēsturē socialisma idejas.

Politikas laukā A. Hercenam, saskaņā ar V. I. Leņina vārdiem, bijusi milzu loma krievu revolucionārās kustības kā revolucionārās socialdemokrātijas priekšteča attīstībā. Leņins augstu vērtēja Aleksandru Ivanoviču Hercenu kā filozofu, kas izprata un apzinājās, ka dialektika ir «revolūcijas algebra».

Kā rakstnieks — sabiedrisko darbinieks, grāmatas «Bijušais un pārdomās» autors ir kaut arī attāls, tomēr tiešs priekštecis lielajai socialistiskā realisma literatūrai.

Aleksandrs Ivanovičs Hercens arī šodien ir kopā ar mums progresā un demokrātijas, socialisma un miera nomēnē un piedalās līdz ar mums tā cīņā pret ekspluatatoriem un to sīkpilsoniskajiem dienderiem, kurus viņš tik kvēli ienīda.

Savā rakstā «Hercena atcerei» V. I. Leņins teica: «Godinot Hercenu, mēs skaidri redzam trīs paaudzes, trīs šķiras, kuras darbojas Krievijas revolūcijā. Papriekš — cilts muļnieki, dekabrīsti un Hercens. Sauris ir šo revolucionāru loks. Briesmīgi tālu viņi no tautas. Bet viņu lieta nav zudusi. Dekabrīsti uzmodināja Hercenu. Hercens vērtā plašumā revolucionāro agitāciju».

Sais vārdos meklējama A. I. Hercena progresīvās lomas būtība. Ar to viņš ir tuvs un dārgs arī mūsu paaudzei.

PAR MASU DZIESMU STILU

A. NOVIKOVŠ

Pie mums dažkārt runā par «sastīgu» dziesmu jaunradē. Man liekas, ka tamlīdzīgi spriedumi ir nepamatoti. Var būt viens prāts tikai ar to, ka mūsu dziesmas attīstība ievirzījies zināmā pārejas periodā, kad dažas vecas vērtības jau zudušas, bet jaunās vēl nav pilnīgi noskaidrojušas. Tādi pārejas periodi padomju dziesmas vēsturē bijuši arī agrāk, — piemēram, trīsdesmito gadu sākumā vai Lielā Tēvijas kara priekšvakarā. Bet katru reizi dzīve izvirzīja jaunas spīgtas parādības dziesmu laukā (Aleksandrovs, Solovjevs-Sedojs, Zacharovs, Dunajevskis), un žanrs visumā attīstījās sekmīgi, par spīti dažu mazticīgo drūmajām prognozēm. Acīm redzot arī tagad mēs pārdzīvojam laiku, kad dziesma zināmā mērā atpaliek no padomju klausītāja pieaugušajām prasībām un vajadzībām.

Vētrains un rosmīgs tagadējais laikmets neapšaubāmi aizstēdza priekšā mūsu dziesmu jaunrades ierastajām «normām». Mūsu komponistiem un dzejniekiem dziesminiekiem nāksies nopietni papūlēties, lai pārvarētu šo atpalicību.

Tauta gaida no mums dzīvespriecīgas, gašas, pacīlājošas dziesmas, kurās būtu atspoguļots jauncelmes lielais prieks, spēka, gara bagātības, materialās pārpilnības izjūta. Vai tad mēs neredzam diendienā, cik krāšņa, priecīga, pilnasinīga ir padomju cilvēku dzīve, kā nepārtraukti kļūst bagātāka mūsu tautas kultūra, aug tās labklājība? Kam gan, ja ne padomju komponistiem jārada dziesmu paraugi, kuros būtu ietvertas saulainās, dzīvi apliecinotās jūtas, kādas valda cilvēkos, kas pārliecības pilni kā savu laimi! Bet val mums pēdējā laikā ir radies daudz šādu dziesmu? Diemžēl, ļoti maz. Bieži vēl var sastapt vājus, tukšus darbus. Ne visai sen mēs dzir-

dejām koncertā I. Dunajevska dziesmu «Zelta zvaigzne», kurai pamatā liktas sentimentālas, «siroli plosošas» intonācijas. Citā Dunajevska dziesmā — «Skolas valsi» — muzika skaidri atrauta no dzejiskā satura (padomju skolnieki apliecina cieņu savai skolotājam, bet muzika atgādina kaut kādu brašu huzaru valsi). Neizteiksmīga, nabadzīga ir L. Bakalova dziesma «Ieva», kurā autors izmantojis pagāmienu, kas kļuvis par šampu. Tāda pati tendence samana S. Kaca jaunajā dziesmā «Kaija stepē».

Līdz pat šim laikam mūsu dziesminiekiem neizdodas radoši pilnvērtīgi atrisināt mūsdienu padomju mākslas galveno tematu — priecīgā socialistiskā darba tematu. Nav vārdam vietas, tas nav viegls uzdevums, tas prasa no komponista un dzejnieka gan dzīves dziļu pazīšanu, gan radošu novatorismu. Jāatrod jauni spīgti izteiksmes līdzekļi, lai pienācīgi apdziedātu darba varonības skaistumu. Mums būtībā nav jaunas strādnieku dziesmas. Var runāt vienīgi par atsevišķiem veiksmīgiem mēģinājumiem (Sostakoviča «Mūs sagaida rīts ar dziesmu», Zacharova «Zelta rokas»). Bet tāda dziesma kā, piemēram, Mokrousova «Sormovas līriskā» manuprāt nesniedz uzdevuma pareizu atrisinājumu: tā ir parasta līriskā dziesmina, kuras saturs nekādi nav saistīts ar darba tēliem, ar slavenās Sormovas rūpnīcas lielajiem veiktumiem. Acīm redzot arī manā dziesmā «Iljiča vārti» nav izdevies atrisināt šo svarīgo tematu — priecīgā jauncelmes darba tematu.

Protams, daudz kas te ir atkarīgs no dzejniekiem: bez laba, aizraujoša teksta, kurā spīgti attēloti dzīves parādību jaunums, īstu dziesmu darbu nav iespējams radīt.

Gribas vēl atgādināt, ka jaunajai dziesmai par darbu jābūt masu dziesmai šā vārda vispilnīgākajā nozīmē, lai to dziedātu visur: demonstrācijās, klubos, saviestīgos vakaros, sadzīvē. Diemžēl, dažiem mūsu dziesminiekiem sākusi kustēties uz šādu īstu masu dziesmu. Tas nav pareizi. Vajag atdzīvināt komponistu interesi par masu dziesmu, kas jāizkopj līdz ar pārējiem, sarežģītākajiem dziesmu žanriem.

Daudz pie mums runā par tautiskumu un padomju dziesmā, reizēm locdami šo vārdu visos iespējamajos veidos, pletiekami neizprotot tā jēgu. Kas ir tautiskums mākslā vispār un dziesmā īpaši? Man tautiskums mākslā ir vispirms sociāls, bet nevis tikai šauri estētisks jēdziens: tautisks un mūsu laikmetam atbilstošs ir tas, kas derīgs mūsu tautai, kas palīdz tai virzīties uz priekšu, attīstīt kultūru, celt komunismu.

Nacionālā forma dziesmā ir nevis pašmērķis, bet gan svarīgs līdzeklis, lai pareizi atrisinātu šo uzdevumu. Nacionālās iezīmes un īpatnības krievu dziesmā ir ļoti daudzveidīgas; bet ne jau viss, kas pieder pie krievu dziesmas, sekmē tautiskuma izteikšanu mūsu tagadējā laikmeta mākslā. Ir vecajā dziesmā nepārprotami arhaiski elementi, kas saistīti ar senlaiku sadzīves ceremonijām. Kad tos mehāniski pārnēs tagadējā laikmeta dziesmā, rodas plaša starp formu un saturu.

«Mēs vairs neesam tie krievi», kas bijām pirms 1917. gada, un Krievzeme vairs nav tā, un mūsu raksturs vairs nav tas, — teica A. A. Zdanovs.

Mēs esam pārvērtušies un izauguši kopā ar tām milzīgajām pārvērtībām, kuras līdz pašiem pamatiem pārvērtušas mūsu valsts seju». Man liekas, ka nevar kultivēt nemainīgā veidā tālās sirmās senatnes dziesmu paraugus, uzdodot tos par tagadējā laikmeta attēlo-

jumu. Šāds nacionālās formas arhaisks traktējums nepalīdz sasniegt īstu tautiskumu. Es jau nerunāju par darbiem, kuros var sadzirdēt valīgo tēlas dziesmu athālsis, kaut ko līdzīgu, piemēram, dziesmai «Mirt mums ir vēl pārāk agri». Tamlīdzīgas dziesmas ir pretrunā ar tautiskuma prasībām.

Daži mūsu muzikā izturas pret nacionālo formu dziesmā dogmatiski, kā pret muzeja relikviju. Bet īstenībā visa krievu dziesmas vēsture pēdējo 100—150 gadu laikā stāsta par dziesmu jaunrades nepārtrauktu attīstību sakarā ar noteiktiem sabiedriskiem apstākļiem. Protams, tonkārtas, dziedāšanas veida gaivenās nacionālās iezīmes saglabājas, pakāpeniski kļūstot bagātāk, pilnveidojoties. Taču cik daudz jauna, interesanta nes dziesmā dzīve! Vai tad nebija progresīva parādība harmoniskā mažora un minora ieviešana vecās zemnieku dziesmas dabiskajā struktūrā? Vai tad krievu dziesmu sadzīvē nav padarījuši bagātāku tautas dziedoni solisti ar viņu virtuozu, romantiski trauksmaino, locījumiem bagātu dziedāšanas stilu (atceresimies Turgenjeva «Dziedoņus»)? Bet tas viss taču bija jauns un tajā pašā laikā dzīvot spējīgs. Daži muzikāli nicinoši novērsās no tādām jaunām pilsētas dziesmām kā «Senā līpa» u. c., uzskatot tās par «pseldokrieviskām». Bet dzīve pierādīja, ka šīs jaunās dziesmas radušās pilnīgi likumīgi.

Mūsu tautā tālu izplatījusies dziesmas — marš, revolūcijas kaujas himnas, kas pauz kolektīva cīņas gribu. Atkal jauni muzikāli līdzekļi, jauni ritmi un intonācijas, kas padarīja bagātāku krievu nācijas dziesmu kultūru!

Atgādināšu vēl lielo lomu, kāda bija muzikas instrumentiem, it īpaši harmonikām, kas sekmēja tautas dziesmu atkāpšanos no dabiskās struktūras, tāpat mažora un minora, kā arī specifisku instrumentālu izteiksmes līdzekļu ieviešanu dziesmā. Vai tā bija «psel-

dautiskuma» izpaušme, kā to domāja pagājušā gadsimta slavofīlie teoretīki, kas ar skumjām atzīmēja vecās dziesmu kultūras «pagrimumu»? Nē, tas bija dabisks process, kura laikā nacionālā dziesmas forma attīstījās, kļuva bagātāka.

Kad man 1937. gadā Strādnieku-Zemnieku Sarkanās Armijas Politiskās Parvades uzdevumā nācās strādāt pie krievu tautas dziesmu krājuma, izrādījās, ka liela daļa no pagātnes populārākajām pilsētu tautas dziesmām pat nebija fiksētas notis: vajadzēja pirmoreiz pierakstīt pēc dzirdes tādu dziesmu kā «Visu pasauli es apbraucu» un vairākas citas. No nevērtības pret šo krievu pilsētu un it īpaši strādnieku folkloras bagātīgo jomu vēl nav atbrīvojušies vairāki mūsdienu komponisti. Arī tagad ir biedri, kas uzskata, ka mūsu dziesmu kultūras attīstības ceļš prasa vienīgi plevēršanos senlaiku zemnieku dziesmām. Dziesmu — valsi, dziesmu, kas celusies pilsētā, un visu, kas saistīts ar šo intonāciju struktūru, noniecina kā «sīkpilsonisku». Vai šāda uzskata piekritēji nekļūst līdzīgi pagājušā gadsimta slavofīliem teoretīkiem?

Tautiskumu padomju dziesmas muzikalajā valodā var sasniegt vienīgi ar to nosacījumu, ja ļoti plaši, radoši traktē nacionālo formu, ja drosmīgi un vērtīgi izraugās intonācijas no ārkārtīgi bagātīgajiem tautas mākslas avotiem. Komponistam jāpieiet tautas dziesmu mākslā radoši drosmīgi. Sekojot dzīves izpaušmes patiesībai, viņam jāprot saskatīt jaunā gaismā, pārintēt tradicionālos elementus, lai radītu īstu mūsdienu tēlu. Mēs redzam, cik ļoti tālāki talantīgie pašdarbības komponisti, komponistu savienības valdes plektā plenumā parādīto jauno tautas dziesmu autoru. Attīstot pazīstamos izteiksmes veidus, kas saistīti ar zemnieku dziedājumu vai harmonisku skanu virknējumu, tautas dziesmu darinātāji atrod gan interesantu ritma

Turpinājums 5. lapa pusē

GLEBS USPENSKIS

(1843. — 1902.)

Ievērojams zemniecības dzīves no-
tējas Glebs Uspenskis, no kura na-
vēs dienas šodien apritējis 50 gadu,
dibinājis iespaidīgu izcilākajiem krievu
klasiskās literatūras pārstāvjiem.
Savos daudzajos tēlojumos, aprakstos
un publicistikā viņš turpinājis tās re-
volucionāri demokrātiskās tradīcijas,
ko nodibināja Puškins, Lermontovs,
Gogolis un lielle domātāji Beļinskis,
Tolstojevs, Dobroļubovs un Hercens.
Tāpat kā viņa priekšteči, arī viņš pats
savas daiļrades galveno uzdevu
sprauda: nesaudzīgi kritizēt pastā-
vošā sabiedrisko iekārtu, jo sevišķi
kapitalisma varu, ko rakstnieks zīmīgi
nosauca par «kūpona kunga» valsti.
Glebs Uspenskis literārās darbības
ilgtākais periods ir 19. g. s. 70. un
80. gadi. Tas ir pārejas laiks, kad
nacionālais jau piedzīvojis garīgo
hankrotu, parādījis savu ideoloģisko
nespēku un strādnieku šķira sāka
māties cīnīties pret ekspluatāciju. Šī
pārejas laika iespēdas samana visā
laika inteliģences dzīvē.

Krievu tēlveidīgā literatūrā bija ne-
vien pagrimuma, krīzes un depresijas
periods, bet arī augsta pacēluma un
griestīgas atmodas laiks. Mākslas un līte-
rāras lauka tad darbojās ne vien
Malkovs, Tjutčevs un Plešejevs
līdzīgi pesimisti, bet arī tādi realis-
ma milzi kā Salтиков-Ščedrins, Levs
Tolstoj un citi. Glebs Uspenskis līte-
rārās darbības sākumi iekrit laika, kad
vairākus darbus raksta Nekrasovs un
Aleksandrs Ostrovskis. Uz Nekrasova
atnācīnāmu viņš kļuva «Laika biedrs»
(Sovremennik) līdzstrādnieks. Vēlāk,
kad žurnāls «Tēvijas piezīmes»
(Otečestvennije Zapiski) pārgāja Ne-
krasova un Saltikova-Ščedrins vadībā,
Glebs Uspenskis darbojās arī tur. Sa-
jās izdevumos parādās, viņa pirmie la-
bākie apraksti un tēlojumi. Loti rak-
sturīgs ir pirmais plašākais tēlojumu
cikls «Rastferajeva ielas tikumi», kurā
rakstnieks ar lielu realista spēku pa-
rādījis pilnā nabadzīgo strādnieku so-
ciālo postu. Protestētājus pret netais-
nīgu gan te vēl neredzam, taču paši
tēlojumi ar savu skarbo realismu, bija
asākā vecās Krievijas apsūdzība.

Tiesa, jauno vēstures spēku — re-
volucionāro proletariātu — Glebs U-
spenskis vēl skaidri nesaskatīja, tomēr
viņa realistiskajā daiļradē redzamas
lielas sabiedrības pretrunas. Loti augsti
vērtējis realists mākslu novērtēja
jau literārajā «Iskra», kas 1902. gadā rak-
stīja: «Uspenskis nesalīdzināmi vairāk
par visiem legalajiem 70. un 80. gadu
rakstniekiem ietekmēja mūsu revolu-
cionārās kustības attīstību.» «Iskra»
pasvītro, ka Glebs Uspenskis palīdzē-

jis pirmajiem krievu marksistiem-revo-
lucionāriem «konkrēti izskaidrot sev
un citiem savu vēsturisko teoriju».

Ir pareizi, ka sākumā G. Uspenskis
zināma mērā atradās nacionāli ietek-
mē. Taču no šo sīkburžuāzisko «tautā
gājēju» iluzijām rakstnieks vēlāk at-
brīvojas un nonāk pie zinātniskā so-
cialisma slietkša. 1888. gadā, sakarā
ar K. Marksa vēstuli «Tēvijas pie-
zīmju» redaktoram narodnikam
N. K. Michailovskim, kurā genialais
«Kapitāla» autors izteic savas domas
par kapitalisma attīstību pēcreformu
Krievijā, Glebs Uspenskis raksta
K. Soboļevskim: «Daudz rindās, kas
uzrakstītas tā, kā uzrakstīta katra viņa
rinda «Kapitālā», t. i. ar nevainojamu
precizitāti un objektivitāti. K. Marksa
apgaismoja visu mūsu ekonomiskās
dzīves gaitu, sākot ar 61. gadu».

Preteji narodnikiem, Uspenskis pēc-
tam, kad bija rūpīgi iepazīties ar
krievu zemnieku dzīvi, nāca pie seci-
nājuma, ka Krievijā virzās un tai jā-
iet pa kapitalisma ceļu. Viņš vairs
nemeklē sādā «izdziedināšanu» no
sabiedriskām kaitēm, kā to darija vēl
daudzi tā laika sīkburžuāziskie inteli-
ģenti, bet skaidri saredz, ka obsēnā
jau ielauzies kapitalisms un tā attīsti-
bū vairs nav iespējams apturēt. Arī
sādā radušās gūzi jaunās ražošanas
attiecības: līdzās muižniekam izaudzis
vēl pēsonīgāks izsūcējs — kulaks.

Loti spilgti šīs jaunradušās attiecī-
bas Uspenskis attēlo aprakstu ciklā
«Zemes vara». Viņš parāda visu to
postīgo, cilvēkam naidīgo un negēlīgo,
ko nēs sev līdī kapitalisms. Vienkār-
šā krievu zemnieku sādā, par kuru tā
jūsma daudz viņa laika biedri,
rakstnieks saskata visu to pašu ne-
dzīgo pretrunu samezģojumu, kāds ir
pilsētā. Mazais sīkzemnieks kļuvis par
kulaka upuri un īstenībā pārvērties
sava zemes stūrīša vergā. Viņa dzīve
norit bez saules, gaismas un prieka.
Aizvien stiprāk savu varu liek sajūt
arī kūpona kungs ar savu ēku grāma-
tību («Jauni laiki — jaunas rūpes»,
«Čeku grāmatība», «Kūpona kunga
iebrukums pilsētā un sādā», «12 sā-
dās dienas grāmatas», «Zemnieks
un zemnieka darbs», «Dzīvie skaitļi»).

Sajos aprakstos un tēlojumos redzam,
ka izmainās lauku seja kapitalisma ap-
stākļos.

Glebs Uspenskis savos sādās ap-
rakstos zemniecības jautājumu visumā
uztveris pareizi un atspoguļojis patie-
sīgi. Uz to vairākkārt norāda
Vladimirs Iljičs Lepins. Lielais revolu-
cijas vadonis it bieži citē un izman-
to G. Uspenska sacerējumus. Nadežda
Krupskaja atmiņās par Lepinu stāsta:

mu, atpalcību, inertumu, tas ir, visu,
kas ir pretrunā ar tautiskumu, izteik-
smes patiesīguma principiem.
Jāsaka, ka dažu autoru mēģinājumi
kultivēt lielāko tiesu senlaicīgās zeme-
nieku dziesmas tipu tās tirājas veidā
nedod lielus rezultātus. V. Zacharovs
un daži viņa atdarinātāji acīm redzot
nav ievērojuši to, ka mūsdienu kolcho-
zu jaunatne dzied ne tikvien «Un kas
to lai zina» vai «Pavadišana», bet
arī — un ar ne mazāku aizrautību —
tādas dziesmas kā «Mēs par mieru».
Nevar nerēķināties ar masu klausītāja
gaumes un māksliniecisko prasību at-
tīstības dzīvo procesu un konservēt ti-
kal vienu dziesmu tipu, kas pretendē
uz īstu tautiskumu.
Cenšoties atsvaidzināt mūsu dziesmas
muzikālo valodu, jāpievēršas plašā krievu
dziesmu mantojuma visdažādākā-
jiem žanriem un formām, ko mēs ne-
būt vēl neesam izpētījuši un apguvuši.
Tur ir gan strādnieku, gan studentu,
gan pasta pulsi, gan zaldātu, gan ka-
zaku dziesmas. Lielas iespējas paver
atsevišķu, no ukraiņu un baltkrievu
tautas dziesmām ņemtu intonācijas ele-
mentu izmantošana: šādi sakausējumi,
krievu dziesmas apvienošana ar ele-
mentiem, kas patipināti no brālīgo
tautu dziesmu kultūras, komponistam
sola daudz interesanta. Un ļoti bagā-
tīgi citu PSRS tautu — gruzīnu, mol-
dāviešu, azerbaidžāņu dziesmu folklorā!
Atgādināšu, ka tādas populāras dzies-
mas kā Knipera «Lauks» vai Aturo-
va-Aleksandrova «Pārī kalniem, pāri
leļām» radušās, liekot pamatā uk-
raiņu vai kazaku folkloru; tas nav aiz-
kavējis šīs dziesmas atzīt par popula-
rām tagadējā laikmeta krievu dzies-
mām.

Lai pastāvīgi uzkrātu jaunās intona-
ciju bagātības, mums, komponistiem
dziesminiekiem, pēc iespējas jāizjā-
pēti tautas dziesmu jaunradē, vairāk
jāsatiekas ar tautu, labi jāpazīst tās
dzīvās vajadzības un prasības. Ja ma-
su dziesmu autors pazaudējis šo dzīvo

«Netālu no Alakajevkas vēl pirms
Lepina atbraukšanas uz turieni kādu
laiku dzīvoja Glebs Uspenskis, kam
ir darbi, vēlti zemnieku dzīvē
70. gados. Ja jūs lasīsit Lepina dar-
bu Pirmo sējumu, tad redzēsiet, cik
tajos daudz citātu no Gleba Uspenska
darbiem» (N. Krupskaja, «Pedago-
gisko rakstu izlase», Latvijas Valsts
izdevniecība, Rīga, 1951. g., 260. lpp.).

V. I. Lepins savā darbā «Kas tie
tādi «tautas draugi» un kā viņi karo
pret socialdemokrātiem», kurā lieliski
atmaskota narodniku kaitīgā ideoloģi-
ja, devis spilgtu rakstnieka novērtēju-
mu: «Glebs Uspenskis, kas ar ironi-
ku smaidu atbildēja uz vispārējo ilu-
ziju, bija vienoties savā skepticismā.
Lieliski pazīdams zemniecību un ar savu
milzīgo māksliniecisko talantu, kas ie-
spēdās pašā parādības būtībā, viņš ne-
varēja neredzēt, ka individualisms
kļuvis par pamatu ekonomiskajam at-
tīcībām ne tikai starp auglētāju un
parādnieku, bet starp zemniekiem
vispār» (V. I. Lepins, Raksti, I. sēj.,
Latvijas Valsts izdevniecība, 1948.,
225. lpp.).

Tiesām, Glebs Uspenskis varēja
tikai ironiski pasmaidīt par narodniku
inteliģences naivajām iluzijām, it kā
tēlveidīgā sādā varētu būt glābiņš
no jaunā kapitalisma. Nabadzīgo zeme-
nieku dzīvē rakstnieks saskatīja ne vien
būtu padēvību, ciešanas, individualis-
mu un savstarpējas ķildas. Viņš nebija
naturalists, bet realists, kas centās
aptvert un izpētīt lauku sabiedrisko
dzīvi visā plašumā. Arī sādā, tāpat
kā pilsētā, viņš saredzēja kādu cildenu
organizējošu spēku — darbu, kas
tuvina un saista ļaudis.

Savā daiļradē G. Uspenskis tikpat
asi un nesaudzīgi kritizēja arī starp-
tautisko imperialismu. Visai spilgti
imperialisma kolonizācijas politika
notēlota aprakstā «Ar cilvēku — vē-
rīgi»: «Angļu cilvēkdeju pārstāvis ar
lielgabaliem un bumbām līn pāri jū-
rām un okeāniem un kliec: «Atrod
kūponu!» Šis rindas tieši sasaucas ar
mūsu dienām, kad angļu un amerikā-
ņu kapitalisti tāpēc vien līn pāri ja-
rām un okeāniem, lai nolauptu tau-
tām to darba augļu.

Glebs Uspenskis ir viens no māks-
linieciskā apraksta nodibinātājiem
krievu literatūrā. Viņš viens no pirma-
jiem pacēla šo žanru jo augstā māks-
las un iedzīvībai līmenī. Tāpēc pa-
domju rakstnieki var mēģināt un mā-
cās no viņa operatīvi izmantot māks-
liniecisko aprakstu kā kaujas ieroci
pret imperialismu un citai par komu-
nismu uzvaru.

Edgars Damburs

Muzikalās komedijas teatra jaunā celtne

Ne vienā zemē teatra kultūra nestā-
tik augstā līmenī kā Padomju Savie-
nībā, kur māksla tiešām pieder pašai
tautai un kalpo tai. Bolševiku partija
un padomju valdība nemitīgi rūpējas
par teatra kultūras attīstību un uz-
plaukumu. Valsts budžetā teātriem ir
paredzētas milzīgas sumas, kuras iz-
lieto padomju skatītāja arvien pieaugo-
šo prasību apmierināšanai. Visā Pa-
domju valstī ceļ jaunas, pārbūvē un
restaurē mākslinieciski augstvērtīgas
teatru ēkas. Teatru celtniecībai mūsu
zemē nav un nevar būt nekā kopēja
ar tām komercialajām, privatīpašnieku
savtīģajām prasībām, kas ir noteicošās
kapitalistiskās zemes, kur teatris kalpo
bagātnieku izpriecām un peļņas intere-
sēm. Padomju Savienībā teatru kultūra
ir visas tautas lieta — valsts lieta.

Katrs jaunatklātais teatris, katra
jaunuzcelta vai pēc mūsdienu prasi-
bām pārbūvēta teatra ēka ir ievērojams
un apsveicams notikums mūsu zemes
kultūras dzīvē. Tāds notikums ir arī
Muzikalās komedijas teatra atklāšana
Rīgā. Teatris atklāts bijušā kino «Ka-
zino» (Lepina ielā 96) pilnīgi pār-
būvētā ēkā. Veco drūmo, bezgau-
mīgi dekorēto ēku, ar mazu skatuvi
un vienu nelielu foajē, bez kādām ēr-
tībām, ēku, kas bija paredzēta tikai
iespējami lielāka skatītāju skaita no-
vietošanai, tikpat kā nemaz vairs ne-
var pazīt. Katra pārbūve vienmēr ir
sastīta ar grūtībām, bet, neskatoties uz
tām, projekta autors arhitekts Boga-
čenkova ir pratis izvēlēties būvi, kura
visumā atbilst mūsdienu padomju
teatra vajadzībām. Tas ir neapšaubāms
ieguvums Rīgas kultūras dzīvē.

Bet jaunatklātā teatra ēka
saskatāmi arī nopietni trūkumi.
Tāds, vispirms, ir pārbūvētās ēkas
novietne. Ēka, ko no trim pusēm cieši
ieslēdz dažādi uzņēmumi, nedod pietie-
košas iespējas ne tās paplašināšanai,
ne arhitektoniski nozīmīgai izveido-
šanai. Dīvstāvu namu, kas aizsedz teatri
no Lepina ielas puses, gan paredzēts
nolīst, bet arī tadā gadījumā, kaut
vai izveidotot laukumu teatra fasādes
priekšā (varbūt pat novietojot fon-
tanu), stipri jāsaūbas, vai teatra celtne
atstās vēlamo dominējošo iespaidu. Arī
tad redzama būs tikai galvenā fasāde,
kas ir nevarīgi izpauģta starp citām
būvēm. Fasādes atrisinājums, kas iz-
teikts monumentālā uztverē ar sma-
giem dekoratīviem elementiem, nenāks
par labu kopējam iespaidam, bet gan
vēl vairāk pasvītros ēkas neizdevīgo
novietni.

Pasas ēkas skaidrais plāns atrisinā-
jums, proti: plašais vestibils ar ērtām
garderobēm, kuras ar lielām aļēm at-
veras uz foajē pusi, trepju telpu no-
vietne, zāle 750 skatītājiem ar labi at-
risinātām evakuācijas iespējām, pilnībā
atbilst padomju teatra prasi-
bām.

Arī pret skatuvi ar blakus telpām
nevarētu celt iebildumus, ja pārbūves
iespēju ierobežotības dēļ neturētu tik
nepieciešamas telpas kā dekorāciju
darbnīca, mēģinājumu zāle un dažas
citas. Par teicamu var uzskatīt jaun-
būvēto amfiteātri ar labu akustiku un
redzamības iespējām.

Amfiteātris nāk par labu kā visas
zāles telpiskai izbūvei, tā arī dod ie-
spēju novietot lielu skatītāju skaitu.
Sānu balkoni turpretim neiztur nekādu
kritiku. No balkona otrās rindas vie-
tām skatuvi nemaz neredz — jāstāv
kājas. To faktu, ka balkoni ir paliku-
ši no vecās ēkas, par attaisnojumu uz-
skatīt nevar — padomju teātri tādu
skatītājiem paredzētu vietu nedrīkst
būt.

Teatra iekšējais dekoratīvi māksli-
nieciskais izveidojums ir grezns un at-
risināts, bet jāsaaka, ka visumā daudzu
lēmumu dēļ tas nevar apmierināt pa-
domju skatītāja izkopto gaumi.

Vai teatra arhitektūra atbilst jē-
dzīnam — Muzikalā komedijā? Zinā-
ma mērā gan — ļoti bagātā formas zi-
ņā, izturēta spilgtas, tīras krāsas ar
baltem un zeltiem dekoratīviem ele-
mentiem, ar labi atrisinātu iespaida
pieaugumu no samērā vienkāršā vesti-
bīla caur greznākajiem foajē līdz de-
koratīvā ziņā ļoti bagātājam zālei.

Satikšanās ar dzejnieku P. Antokoļski

Pagājušā nedēļā Rīgā leradās pa-
zīstamais padomju dzejnieks un brālī-
go republiku dzejas darbu tulkotājs
krievu valodā Staļina premijas lau-
reāts P. Antokoļskis. Latvijas
Valsts izdevniecība RS tulkojumu sek-
cijas organizētajā sanāksmē viņš no-
lasīja referātu par tulkojuma problē-
mām. Krievu autoru sekcijā, satieko-

visss liecina, ka ir bijis nodoms izvei-
dot skaistas telpas, kur padomju cil-
vēks tiešām varētu baudīt mākslu pie-
merotos apstākļos. Par nožēlošanu,
pati par sevi pareizā uztvere realizēta
neapmierinoši. Skatītāju zālē no ve-
cās ēkas (nepārlicināšu iemeslu dēļ)
palikuši ne tikai jau minētie balkoni,
bet arī daļa dekoratīvo elementu (aug-
šējā dzega, portāls, balkonu nevaja-
dzīgi lielle konzoli, kas pārstāv t. s.
«tirgoņu baroku»), kuri ne tikai apgrū-
tina iekšteļu atrisināšanu, bet paliek
tāds iespaids, ka tieši tie diktē visu
pārējo zāles dekorāciju. Rodas nēva-
jadzīga formu pārslogotība un dažādi-
ba. Labās krāsās izturētie griesti, kas
paši par sevi būtu pieņemami, nesaskan
nedz ar zāles augšējās veidojumā ne-
izdevīgo jonisko orderi, nedz ar por-
tāla rāmi, nedz ar balkona dekorēju-
mu. Katra dekoratīvā forma dzīvo pati
par sevi, un baltā krāsā ar nelielām
niansēm, kas asi kontrastē ar spilgti
zilo slēnu, vēl pasvīturo minēto dažādi-
bu. Smagā griestu lustru un citu ap-
gaismošanas ķermenu pārpilnība ne-
nāk par labu zāles dekorācijai, bet
padara kopējo iespaidu vēl nemierīga-
ku. Atsevišķās detaļas, kā arī greznie
dekoratīvie audumi pazūd tadā formu
mistā. Vestibīlā, foajē un pārējās tel-
pās dekoratīvo formu raksturs ir no-
svērtāks, bet arī šeit atsevišķo elemen-
tu smagums atstāj nesamērīgu iespai-
du. Sevišķi tas attiecas uz ne visai
lielajām foajē telpām, kur augšējās
ēkas un pilastru izmēri konkurē ar
ēkas galvenās fasādes attiecīgajiem
elementiem. Nevajadzīga apgaismoša-
nas ķermenu pārpilnība, tāpat kā zālē,
saskatāma arī šeit — neskaitāmas,
smagas griestu lustras un bra paliek
foajē telpās par dominējošo motivu un
stipri traucē kopējo iespaidu. Par
labi atrisinātu dekorācijas ziņā
var uzskatīt nelielo bufetes telpu
apakšstāvā. Skaistas ir bērza koka
durvis. Saista interesanti izveidotais
panelis.

Kokapstrādāšanas darbi visumā ir la-
bi. Par nožēlošanu, to nevar teikt par
visiem pārējiem darbiem, kur izpilde no
amatnieciskā viedokļa nav pietiekoši
augstā līmenī, tāpat kā atsevišķu vietu
nepilnīgāmi pārvirši atrisinājumi. Tā,
piemēram, augšstāva foajē stūra pi-
lastri ir vienkārši pārgrieztī uz pu-
sēm, neskatoties uz to, ka tie dekorēti
ar aplēm, kuras pārgriezt, liktos, pa-
visam neiespējami. Tāpat nespējama
aļļu izveidojums, kur ne tikai grīd-
listes, bet arī greznie profili parādās
tikai no priekšpuses un to nobeigums
nav atrisināts. Ailes iekšpusē paliek
kālla un neapstrādāta. Ipaši grūtos
norādīt uz tādiem dekoratīviem paņē-
mieniem kā vāzes trepju telpās. La-
hāk būtu bijis iztīkt bez dekorācijas,
nekā novietot vāzes, kas darinātas no
tik nevērtīgo materiālu un tik rupjā
izstrādājumā. Tādi lēti efekti nekādi
nevar apmierināt padomju teatra ap-
meklētāja gaumi.

Muzikalās komedijas teatra pārbū-
vē izvērtēti lieli līdzekļi, bet jāatzīst,
ka no arhitektoniskā viedokļa ēka
pilnīgi apmierināt nevar. Trūkumu ir
daudz un pie tam tādi, kas būtu no-
vērsami, ja savlaicīgi būtu sperti va-
jadzīgie soļi.

Vispirms tas attiecas uz nenorma-
lajiem projektēšanas apstākļiem. Teat-
ra rekonstrukcijas galīgo projektu iz-
strādāja Republikas Projektēšanas in-
stitūta tikai pēc tam, kad izbūves
darbi bija iesākti pēc cita projekta,
kas par nepilnvērtīgu atzījis jau būv-
niecības gaitā. Bēdīgs fakts, kuram
līdzīgas nedrīkst vairs pieļaut!

Būtu nepieciešams panākt tādu stā-
vokli, lai katra jaunceltne, īpaši sa-
biedriska celtne, jau projektēšanas sta-
dijā tiktu vispusīgi izskatīta un ap-
spriesta, pieaicinot pietiekoši daudz
arhitektu un citu celtniecības lietpra-
tēju, lai jau laikus novērstu tādas
trūkumus, kādi saskatāmi šajā gadi-
mā.

Arī būvuzraudzības jautājums jāat-
risina tā, lai sliktis un nepilnvērtīgs
darbs nebūtu vairs iespējams.

S. Simanska,
arhitekta

Turpinājums no 4. lapa pusē

izmaiņu, gan negaidītu plašu lēcieni
melodijā; tas viss palīdz atsvaidzināt
muzikālo tēlu. Kā piemēru minēšu ba-
rānistu Polikarpova lirisko dziesmu un
kolchoza priekšsēdētāja Griņko jautro
dziesmu «Mašīna tak nēbrauc pati».
Tādējādi mūsdienu tautas dziesmā ve-
cās zemnieku dziesmu darināšanas tra-
dīcijas nav saglabājušas nemainīgā,
neskaitā veidā.

Ja aplūkosim daudzas padomju kom-
ponistu dziesmas, kas izpelnījušas at-
zinību tautā, tad arī tajās sastapim
lielā skaitā novirzīšanos no vecās krievu
dziesmas parastajām normām.

Šī novirzīšanās, «jauninājumi», iz-
paužas tajā apstākli, ka senlaicīgo tonā-
rtūru vietā komponisti raksta dziesmas
minorā un mažorā, ka mūsdienu dzies-
mās dod priekšroku marša ritmiem,
kas nav raksturīgi senlaiku tautas
dziesmai; ļoti plašos apmēros sacer
dziesmas deju formās, it īpaši dziesmas
valsis. Tautas dejas forma vietā pa-
stākam izmanto rietumu deju formas,
diatonisko struktūru dziesmās bieži
vien izjauc, lievēstot melodijai svešu
chromatismu. Tautas dziesmai raksti-
rīgā melodijas brīvā plūduma vietā,
no simetriskas un schematisma brīvā
muzikalās frazes veidojuma vietā dau-
dās dziesmās sastopam primitīvas,
schematisks «kvadratkonstrukcijas».

Ko par to visu var teikt? Visās
tajās novirzībās un jaunievedumos ir
kaut kas pozitīvs, svaigs, jauns, bet ir
arī kaut kas nevajadzīgs, primitīvs, kas
padara nabadzīgāku dziesmas dabu,
traucē tās attīstību. Ir taču dažādi ja-
uninājumi! Nevar runāt par to, ka
jāpabēdi dabiskais minors un tas jāiz-
stāj ar harmonisko, kas it kā esot mo-
dērnāks, tāpat nevar runāt, ka nesmet-
riskie ritmi ir arhaiska parādība. Ne-
vār par to visu spriest scholastiski —
atrauti no dziesmas dzīvās parādī-
bas. Jāstūde, jāpēti konkrētas, dzīvas
parādības un tajās jāatvērš patiesas no-
vatorisma tendences, noraidot neistu-

Pirmizrādes Rīgas teātros

Augšējā attēla: skats no G. Gullis «Labās pilsētas» Inscenējuma Akadēmiskajā drāmas teātrī. Gaļinas Somovas lomā aktrise V. Vārna un Smēla lomā aktieris J. Kubilis. Apakšējā attēla: skats no pasaku lugas «Brīnumpods» Inscenējuma Leļļu teātrī. V. Lavrentjeva uzp.

Slepkavība Gudijā

Sā gada 30. marta agrā rītā Gudijā, netālu no Grieķijas galvaspilsētas Atēnām, grieķu fašistiskās bendes pēc amerikāņu sūtņa pavēles nošāva grieķu tautas patriotu, komunistiskās partijas Centrālās Komitejas locekli biedru Nikosu Belojanisu. Kopā ar viņu nošauti trīs varonīgā revolucionāra cīņas biedri. Nāves spriedumu apstiprināja karalis Pāvils I Glūksburgs.

Belojaniss visu savu apzinīgo dzīvi veltīja cīņai par mieru, demokrātiju un socialismu. Viņš aktīvi cīnījās jau pret ģenerāļa Metaksasa 1936. gadā nodibināto diktatūru, pēc aresta daudzus gadus smaka cietumā. Kad vācu un itāļu fašisti okupēja Grieķiju, asfalijs (grieķu politiskā policija) nodeva Belojanisu gestapo rokās.

Tomēr viņam izdevās izkļūt brīvībā. Sākot ar 1943. gadu, viņš vadīja bruņoto cīņu pret okupantiem Dienvidgrieķijā. Grieķijas tautas atbrīvošanas armija (Elas) 1944. gada rudenī padzina okupantu bandas; patērēoties Padomju Armijas panākumiem Balkanu frontē, grieķu patriotu cīņas varēja valnagoties uzvarām.

Tikai pēc tam, kad tautas armija bija izīrījusi Grieķiju no hitleriešiem, Atēnās izcēlās angļu desants. Drīz angļi sāka karadarbību pret grieķu tautas armiju. Okupanti nomainīja vācu un itāļu fašistus un pārsēja viņus zvērībās pret Grieķijas darbaļaudīm.

1946. gadā no jauna sākās brīvības cīņas. Pret monarchistiskajiem fašistiem un viņu angļu-amerikāņu saltniekiem sacēlās Atēnu un Saloniku strādnieki, Peloponesas un Tesalijas zemnieki. Cilvēki, kuri vēl nesen bija cīnījušies pret vācu fašismu, atkal pēma rokās ieročus. Arī šoreiz Grieķijas demokrātiskās armijas cīnītāju pirmās rindās mēs redzam Belojanisu. Partizāni savu varonīgo komisarū iepri nosauca «mūsu Stavraetos» — «mūsu ērglis».

Pagājušā gada sākumā policija arestēja Belojanisu. Trīsdesmit vienu nedēļu viņu un viņa biedrus nežēlīgi spīdzināja asfalijs pagrabos. Sajos necilvēcīgajos noziegumos piedalījās arī amerikāņu un vācu «specialisti». Tomēr salauzt Belojanisu viņiem neizdevās. Lidzīgi daudziem citiem varonīgiem komunistiem, «mūsu ērglis» inscenētājā tiesas procesā uzstājās nevis kā apsūdzētais, bet kā prokurors, kas atmazkoja Volstrita algotņus — grieķu fašistus. Belojaniss pierādīja, ka viņus apsūdz vienīgi par to, ka viņi ir komunisti, ka Belojaniss bija redīgējis kompartijas laikrakstu «Pizospastis».

Neraugoties uz apsūdzības sabrukumu, tiesa grieķu tautas patriotiem piesprieda nāves sodu. Visas pasaules darbaļaudžu protests toreiz tomēr neļāva izpildīt spriedumu. 1952. gada februārī sākās jauns process pret Belojanisu: tiesa no jauna piesprieda viņam un viņa biedriem nāves sodu.

Visas progresīvās cilvēces protests vēlēiz piesprieda fašistiskos bendes atlikt nāves soda izpildi. Pat daži fašistiskās valdības ministri izteicās pret Belojanisa nošaušanu. Tad lejaucās Amerikas Savienoto Valstu sūtnis. Viņš pieprasīja asīgāns sprieduma izpildi, un Grieķijas valdome ar to pietika. Pirms dažām dienām — 30. martā — šī prasība tika izpildīta.

Grieķijas Komunistiskās partijas CK politbiroja paziņojumā sakarā ar Nikosa Belojanisa nošaušanu teikts: «stājusies pūkstēt grieķu tautas un mieru mīlošās cilvēces lielā cīnītāja Belojanisa dedzīgā sirds».

Belojanisa un viņa biedru nošaušana izraisījusi nepterdzētu sašutumu visā pasaulē. Padomju Savienības un Polijas, Bulgārijas un Francijas, Rumānijas un demokrātiskās Vācijas darbaļaudis prasa saukt pie atbildības un bargi sodīt Belojanisa slepkavas.

Jauna kara kurnētāji, liekot Hitlera metodes darbaļaudžu atbrīvošanās kustības apspiešanā, cenšas nodrošināt sev alzmuguri, slepkavojot miera frontes priekšpulka cīnītājus — komunistus. Bet nāves sodiem neapturēt vēstures gaitu, nenovērst kapitalisma bojā eju!

Karalis Pāvils, ministri Plastirass un Venizeloss, ASV sūtnis Perifua saņems pelnīto sodu, tāpat kā to saņēma vācu fašistu barveži.

Bet Nikosa Belojanisa un viņa cīņas biedru asinis kvēlos varonīgās grieķu tautas brīvības cīņu karogā, kuru arī Grieķijas patrioti iznesis cauri reakcijas tumsai līdz tautas brīves, lielo uzvaru dienām. P. Krupņikovs

Pa katmīgu republiku žurnālu stajām

ПОЛЫМЯ

Baltkrievijas Padomju rakstnieku savienības žurnāla «Polimja» («Liesma») 1952. gada pirmajos divos numuros lasītāja uzmanību saista Makara Pasjadoviča romāna «Gaisma pār Līpsku» nobeigums. Romāna pirmā daļa laista klajā atsevišķā izdevumā jau 1950. gadā un ieguvusi augstu literatūras kritikas novērtējumu.

M. Pasjadovičs ir baltkrievu prozaiķis, kas visu laiku neatlaidīgi papildina savu meistariību. Jau divi viņa iepriekšējie darbi — «Magistrales kanāls» (par Poļesjes purvu nosusināšanu un to pārvēršanu auglīgos tīrumos) un «Siltā elpa» (par strādnieku šķiras veidošanos un augšanu Baltkrievijā) — apliecināja, ka autors ir ļējūtīgs un vērigs mākslinieks, kas rūpīgi pēti un labi pazist dzīves īstenību. Viņš prot saskatīt dzīvē tādas parādības, kas vēl tikai rodas, bet, atbilstot vēstures gaitai, uzreiz kļūst par tipiskām un raksturīgām. Sevišķi labi rakstnieks pazist un sirsnīgi mīl padomju lauku laudis — kolchozniekus. Viņš nav cēlotājs, kas steigā pavirši iepazīstas ar kolchozu dzīvi, bet gan rakstnieks, kas pastāvīgi, diendienā saistīts ar savu varoņu prototipiem un kam ir tuvas viņu gaitas.

Romāna «Gaisma pār Līpsku» sižets ir vienkāršs un dzīvs, gluži tāpat kā visi notikumi, par kuriem stāsta autors. Dzimtāji kolchoza «Uzvara» pārrodas frontinieki un partizāni. No Līpskas pēc kara palicis vienīgi nosaukums. Taču tas nebēdē nedz kolchozniekus, nedz arī viņu priekšsēdētāju Džamidu Sīcu, bijušo partizānu vienības komandieri. Visus savus spēkus, zināšanas un pieredzi viņš veltī kolchoza atjaunošanai. «365 reizes gadā es sagaidu saules lektu», — viņš saka savam draugam: neviens Līpskā nezina, kad iet gulēt un kad ceļas šis nemiera pilnais un nenogurdināmais «komandieris». Džamids Sīcs sapņo par reāliem pasākumiem, kam jāceļ kolchoza un līdz ar to visu kolchoznieku labklājība. Viņš domā par dāru ar 40 tūkstoš augļu

kokiem, par ezera nosusināšanu, lai iegūtu lauku ražības celšanai tik ļoti noderīgās dūnas, par hidroelektrostaciju un, visbeidzot, par agropilsētas uzcelšanu. Šie sapņi, kurus piepildīt palīdz kolchoza priekšsēdētāja neizsīkstošā, nevaldāmā enerģija un pašdisciplina, ceļ kājas laudis, iedvesmo viņus pašizlīdzīgam apģaratam darbam.

Rakstnieks pārliecinoši parāda, kā priekšsēdētājs pulcina un apvieno ap sevi kolchozniekus visgrūtāko un vis sarežģītāko uzdevumu atrisināšanai ceļā uz komunismu. Džamidam Sīcam pretstatīts kaimiņu kolchoza «Baka» priekšsēdētājs, kas tāpat iet uz šo lielo mērķi, bet vēl nav pilnīgi atbrīvojis no neveselīgam «patērētāja» noskaņām un pārliecīgam «rupēm» par izstrādes dienas vērtību, no dzīšanās pēc ārējiem efektiem utt.

M. Pasjadovičs parāda arī Sīca negatīvās īpašības — viņa zināmā mērā slimīgo reakciju uz kritiku un kolektīva padomiem, viņa centienus aizstāt kolchoznieku dzīvo iniciatīvu ar paša darbību, pārliecīgi pārslēgto sevi. Taču, partijas organizācijas izdarītās kritikas ietekmē pārvarējis šīs vājības, viņš ar vēl lielāku enerģiju turpina iet uz visu padomju lauku kopīgo lielo mērķi. Ļoti patiesīgi un ar lielu taktu autors parāda arī sava varoņa pievilcīgās, cilvēciskās īpašības, viņa mīlestību uz agronomu Marinu Michailovnu.

Blakus Sīcam romānā notēloti partijas darbinieki, lauku inteliģences pārstāvji, MTS darbinieki. Tie visi ir dzīvi raksturi, kas parādīti un noraksturoti darbībā. Lasītāja priekšā nostājas spilgti kolchoza jauniešu tēli. Veiksmīgi rakstnieks parādījis mūsdienu vismodernākās, vispilnīgākās padomju tehnikas straujo lievešanu un izplatīšanos kolchozā, robežu izzušanu starp fizisku un garīgu darbu. Liekot sava romāna pamatā dzīve gūtos novērojumus, Makars, Pasjadovičs ar lielām panākumiem risinājis tajā vairākas ļoti svarīgas mūsu padomju īstenības problēmas.

ŠONEDĒL

Sodien LVU aulā Tartu Valsts universitātes slēvēšu kora koncerts. Dirigents R. Ritsings. Sākums plkst. 13.

o Konservatorijas zālē Em. Dārziņa desmitgadīgās muzikas skolas audzēkņu koncerts. Piedalās simfoniskais orķestris un zēnu koris. Sākums plkst. 16.

o Apgabala virsnieku namā AVN teātra kolektīva uzvedumā V. Guseva luga «Slava». Sākums plkst. 20.

7. aprīlī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā gleznotāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

8. aprīlī Latvijas Padomju rakstnieku savienībā jauno tulkojāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 18.

o Latvijas Padomju mākslinieku savienībā lietiskās mākslas sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

o Filharmonijas zālē simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas simfoniskais orķestris. Dirigents R. Glāzups. Solists KPFSR un LPSR Nopelniem bagātais mākslinieks, Staļina pre-

mijas laureats Michails Aleksandrovičs. Sākums plkst. 20.

9. aprīlī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā mākslas vēsturnieku un kritiķu sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

o Latvijas Padomju rakstnieku savienībā krievu tulkojāju sekcijas sanāksme. Apspriedīs A. Upīša romāna «Jauni avoti» tulkojumu. Tulkojis A. Dukurs. Sākums plkst. 19.

10. aprīlī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā lekcija par starptautisko stāvokli. Sākums plkst. 18.

o Konservatorijas zālē Artas Piles dziesmu vakars. Programā Staļina premijas laureata Marģera Zariņa darbi. Piedalās LPSR Nopelniem bagātais mākslinieks Hermanis Brauns, Operas un baleta teātra solists Miķelis Fišers, Helena Kļava un Tamara Vainovska (kokļu duets) un Ivans Krasnopjorovs (angļu radziņš). Sākums plkst. 20.

Vēstule redakcijai

Izlasot 1952. g. «Literatūras un Mākslas» 13. numurā ievietoto J. Runča rakstu «Piezīmes sakarā ar jauno aktieru darbu», izbrīnu rada tā daļa, kurā raksta autors iztirzā jauno mākslinieku radošās darba skates rezultātus.

Tur lasām: «... Jaunatnes skates izrādēs redzējam, ka jaunie aktieri teātros prot ar neredzēt meģinājumiem it veikli nospēlēt lielas, atbildīgas lomas. Kas gan cits, ja ne zināma rutīna palīdz veikt tādus no normāla darba procesa atrautus pasākumus. Jo, ja paanalizējam dziļāk šos sasniegumus, tad redzam, ka īstas, dziļas meistarības tajos maz. Jaunieši skatītājus pārsteidz ar savu svaigumu, ar dažām patīkamām talanta īezīmēm, ar savu vitālo spēku rezervēm, kuras šādos «lēcienu» tiek bagātīgi izšķēstas un kuru, varbūt, pietiks vēl dažām lomām, ja jaunais aktieris steigšus nekārsies pie Staņislavskas sistēmas praktiskām studijām».

Kā konkrētus piemērus šiem apgalvojumiem J. Runcis min aktierus V. Gribaču, V. Skulmi, un A. Jaunušānu, kuros pēc viņa domām «redzam arī pirmos «šampus»».

Nesaprotami, kādēļ šeit minēts LPSR Valsts akadēmiskā drāmas teātra aktieris Alfreds Jaunušāns, jo viņš jauno mākslinieku radošajā darba skatē nepiedalās. Ja recenzents domā, ka Jaunušāns ir viens no spilgtākajiem piemēriem, kas «ar mazu meģinājumu skaitu prot veikli nospēlēt lielu atbildīgu lomu», tad jāpaskaidro, ka A. Jaunušānu līdz šim teātris nekad nav izmantojis kā «lēceču», ka arī Chļestakova lomu viņš nav veicis kā «no normāla darba procesa atrautu pasākumu», bet jau, uzsākot N. V. Gogoļa

Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Leonīds Vigners) un solistu E. Bertovska, L. Rubenes priekšnesumu, piedaloties arī pēc koncerta sarīkotajās kopējās pārrunās.

Komponistu savienība un PSRS Muzikālā fonda republikaniskā nodaļa, sadarbojot ar Latvijas Valsts universitāti, paredzējusi arī turpmāk sarīkot li dzīga rakstura koncertus, kas iepazīstinātu klausītājus ar latviešu padomju komponistu darbu. Autoru koncerti notiks reizi mēnesī LVU aulā.

Nav arī principiāli pareizi kā spilgtāko piemēru aktiera meistarības īstuma un dziļuma apšaubīšanai minēt A. Jaunušānu, kas, strādājot piecus gadus LPSR Valsts akadēmiskajā drāmas teātrī, veicis ne tikai J. Runča minētās Krogstis un Pietuka Krustina lomas, bet parādījis sevi kā vispusīgu un nopietnu mākslinieku, kas meistariski veicis tādas atbildīgas lomas kā — Karandiševu, Golutvinu, Melnikovu, Meieru, Gremio, Krišo, Sāfu, Duodu u. c.

Minētajās lomās ne režisoriem, ne aktierim A. Jaunušānam nevajadzēja meklēt kaut kādas «vitāla spēka rezerves» vai spirdzināties pie «svalguma» avotiem. J. Runča bažas par vitālā spēka izšķiešanu nevar būt pamatotas, jo Jaunušāns acīm redzot ir strādājis ar K. S. Staņislavskas metodi, jo katrā viņa lomā ir bijusi solis uz priekšu skatuviskās meistarības attīstībā. Tātad šeit runāt par kaut kādu «pirmo «šampu»» parādīšanos ir lieki.

Ļoti mīglainas frazes ir, piemēram, «smok nost» lielajā melu skatā tikai tāpēc vien, ka neatlaidīgi kāpina viedu un to pašu līniju un neprot atrast dažādas dzīvas krāsas Chļestakova klasisķajam skurbumam.

Mūsu domas ir, ka J. Runcim, rakstot recenziju, vajadzēja vispirms pilnīgi pārliecināties par faktu pareizību, lai pareizi orientētu laikraksta lasītājus.

R. Zandersons, V. Bajuna, K. Pamše, G. Treimanis

